

Autoatrybucje metawiedzy Ja w ujęciu teorii Bernarda Weinera

Hanna Brycz*
Paweł Jurek
Beata Pastwa-Wojciechowska
Aleksandra Peplińska
Mariola Bidzan
*Uniwersytet Gdański
Instytut Psychologii*

Abstrakt. Opierając się na teorii atrybucji Bernarda Weinera (2012) oraz teorii metawiedzy Ja (Brycz, 2012) założono, że wysoki poziom rozpoznawania tendencyjności we własnym zachowaniu sprzyja takiemu przebiegowi atrybucji, który faworyzuje rozpoznawanie przyczyn niekontrolowalnych. 245 osób badanych wypełniło skróconą wersję kwestionariusza metawiedzy Ja (MJ), a następnie przypisywało przyczyny (stałe vs zmienne, wewnętrzne vs zewnętrzne, kontrolowalne vs niekontrolowalne) tak rozpoznanej własnej tendencyjności. Wyniki potwierdzają, że osoby charakteryzujące się wysokim MJ chętniej dostrzegały przyczyny niekontrolowalne niż osoby z niskim MJ.

Słowa kluczowe: metapoznawcze Ja, atrybucja, tendencyjność, motywacja do kontrolowania.

TEORIA ATRYBUCJI BERNARDA WEINERA I PRZEWIDYWANIA ZWIĄZANE Z METAWIEDZĄ JA

Myślenie przyczynowe jest podstawą rozumienia, przewidywania i kontrolowania naszego środowiska (Heider, 1958). Bernard Weiner (np. 1985, 2012) wskazał na wielowymiarowość myślenia przyczynowego, w tym: procesu przypisywania przyczyn zachowaniom (czyli procesu atrybucji). Podkreślił rolę

* Adres do korespondencji: HANNA BRYCZ – Instytut Psychologii, Uniwersytet Gdański, ul. Bażyńskiego 4, 80-952 Gdańsk; e-mail: psyhb@ug.edu.pl

współzależności wymiarów oceniania, takich jak: stałość–zmiennność, przyczyny wewnętrzne (jak dyspozycja)–zewnętrzne (jak środowisko), kontrolowalność–niekontrolowalność. Współzmiennność polega na tym, że na przykład przyczyny wewnętrzne mogą być kontrolowane (wysilek) albo niekontrolowane (aktualne zdolności). Nowatorska teza Weinera o powszechności i swego rodzaju automatyczności (funkcja *default*) ludzkiego poszukiwania przyczyn zachowań w aspekcie wymienionych wymiarów znalazła potwierdzenie w licznych badaniach. Na przykład słynny dziś eksperyment Weinera i Kukli (1970), powtarzany w wielu kulturach, udowodnił, że ludzie wyżej nagradzają wysilek w dążeniu do osiągnięcia celu niż zdolności (sukces wyżej nagradzany, a porażka mniej karana). Szczególne znaczenie w rozpatrywaniu postrzeganej przyczynowości odgrywa wymiar kontrolowalności. Przekonanie o zdolności sprawców do kontrolowania własnych czynów stanowi podstawę nie tylko potocznego procesu atrybucji, lecz także tworzenia systemów prawnych. Albert Bandura (Bandura, Capara, Barbaranelli, Pastorelli i Regalia, 2001) pisze: „Człowiek jest sprawcą [podmiotem, ang. *agent*], gdy intencjonalnie podejmuje działania... Zdolność do kontrolowania natury i jakości własnego życia jest esencją człowieczeństwa” (s. 125). Kontrola, stawiana w centrum naszej woli i świadomości, tak fascynująca dla psychologów, to zjawisko niejednoznaczne. Paradoksalne efekty kontroli, odkryte przez Wegnera (1994; Wegner, Erber i Zanakos, 1993), ukazują na przykład działanie dwóch rodzajów kontroli: przedświadomej kontroli monitorującej oraz świadomej kontroli, zwanej procesem operacyjnym. Zachowanie stanowi wypadkową działania obydwu systemów oraz wpływu sytuacji (np. przeciążenia poznawczego lub emocjonalnego). Wegner (1994) uważa, że wolna wola jest iluzją, a atrybucji własnej sprawczości dokonujemy *post hoc*, stąd powstają liczne błędy w autoatrybucjach kontroli. Między innymi egocentrycznie przeceniamy własny wpływ na bieg zdarzeń świadczących o nas dobrze i zaprzeczamy możliwości kontroli w sytuacji fiaska. Dopiero metapoznanie sprawczości pozwala trafniej zarządzać spostrzeganiem własnej kontroli (Achtziger, Martiny, Oettingen i Gollwitzer, 2012). Metawiedzę Ja (MJ) w dalszych rozważaniach definiujemy jako poziom „wglądu”, uświadomienia sobie (stąd metawiedza) występowania we własnym zachowaniu (stąd Ja) znanych i powszechnych prawidłowości psychologicznych (jak złudzenia gracza, przewidywania wstecz itp.) (Brycz, 2012). Spodziewać się można, że sposób, w jaki widzimy własne tendencyjności, działa na proces atrybucji tak, że osoby z wysoką metawiedzą Ja będą dostrzegały więcej niekontrolowanych zdarzeń w otoczeniu i w sobie niż osoby z niskim poziomem metawiedzy Ja.

Jakie są przesłanki takiego kierunku przewidywań? Dobra znajomość własnej tendencyjności unaocznia bezradność człowieka wobec sił oddziaływania otoczenia społecznego i grupy (wpływ autorytetu, konformizm w obliczu silnej spójności grupy itp.), a także ułomność własnego poznania (błąd konfirmacji hipotez, przecenianie swego wpływu na bieg zdarzeń itp.). Co więcej, najnowsze badania (Brycz, Wyszomirska-Góra, Bar-Tal i Wiśniewski, 2014) wskazują na fakt, że ludzie są rzeczywiście trafni w ocenie własnej skłonności do popełniania błędów. Popielniając błędy i wiedząc o tym, wnioskuje o niekon-

trolowalności wynikłej zarówno z wpływów otoczenia, jak i własnych dyspozycji, w przeciwieństwie do osób przeczących pojawianiu się błędów u siebie. Stąd można przewidywać, że osoby charakteryzujące się wysokim MJ lepiej zdają sobie sprawę z niekontrolowalności zdarzeń niż osoby z niskim MJ.

METAWIEDZA JA (MJ)

Wgląd w prawidłowości i odchylenia od racjonalności w myśleniu potocznym (np. wiedza o tym, że ulegamy iluzji kontroli) prawdopodobnie uzyskuje się przez symultaniczne heurystyczno-systematyczne (Chen, Shachter i Chaiken 1996; Chaiken, Liberman i Eagly, 1989) przetwarzanie informacji o Ja, przy równoczesnej skłonności do szczegółowej autorefleksji (*piecemeal processing*) i zachowaniu dystansu wobec Ja. Briñol i DeMarree (2012) uwypuklają w metapoznaniu rolę tzw. poznania „wtórnego” (*secondary thoughts*), które wzmacnia, umniejsza, zmienia kierunek poznania „pierwotnego” (*primary thoughts*). Poznanie pierwotne – to spontaniczne sądy tworzone w danej sytuacji, np. „jestem nieśmiała”, myśli wtórne zaś, reprezentujące poziom metapoznawczy, to refleksje dotyczące pierwotnych stwierdzeń (np. czy jestem nieśmiała?) i poznawcze efekty tych refleksji (w tej sytuacji przytłoczył mnie autorytet interlokutora, dlatego mogłam wydawać się sobie nieśmiała).

Definiujemy metawiedzę Ja jako zdolność człowieka do trafnego rozpoznawania prawidłowości psychologicznych i błędów (*biases*) w swoim własnym zachowaniu (Brycz, 2012). Bogata metawiedza Ja świadczy o organizowaniu metapoznawczych strategii w taki sposób, by uzyskać trafną samowiedzę. Wynika stąd, że sam proces atrybucji powinien prowadzić do zdecydowanych (wyrazistych sądów). Na przykład w kategoriach czynników zewnętrzne (osoby o wysokim MJ wiedzą z dużą wyrazistością, kiedy ich zachowanie wyzwała środowisko)–wewnętrzne (analogicznie wiedzą, kiedy sami są sprawcami).

Dotychczasowe badania wskazują na wysoką samoregulacyjną rolę bogatej metawiedzy Ja. Badani o wysokim MJ – w porównaniu z osobami o niskim MJ – wytrwale pracują w sytuacji przeciążenia, chętniej stosują się do wskazań lekarskich, dłużej rozwiązują zadania (Karasiwicz, 2009; Brycz i Karasiwicz, 2011). Co więcej, badania neuropsychologów dowodzą, że wysokie metapoznawcze Ja wymaga indywidualnej umiejętności płynnego przechodzenia z perspektywy aktora (Ja) w perspektywę obserwatora (jak czują, postrzegają, myślą inni ludzie w identycznej sytuacji), i odwrotnie (Moskowitz, 2009).

PROBLEM I HIPOTEZY BADAWCZE

Wydaje się, że bogata metawiedza Ja pełni ważne funkcje samoregulacyjne (jak wytrwale podążanie za celem itp.). Wynika stąd podstawowe pytanie: Czy osoby o wysokim MJ częściej niż badani o niskim MJ przypisują fakt poziomu rozpoznania własnej tendencyjności czynnikom niekontrolowanym? Na przykład wiedzą, że by utrzymać przyjaźń, obowiązuje zasada wzajemności i „odwdzięczanie się”, i fakt ten nie wynika ze stałych, niezwykłych cech ich oso-

owości (np. hojności), a jest pewnym niekontrolowanym elementem społecznego pejzażu (za regulami wpływu społecznego podążamy zgodnie z myśleniem heurystycznym: Doliński, 2005). Przewidywaliśmy, że proces atrybucji u osób z wysokim MJ jest wyrazistszy (oceny są bardziej krańcowe) niż u osób o niskim MJ dla dymensji: wewnętrzne–zewnętrzne (hipoteza 1). Wynika to prawdopodobnie z większej ilości czasu poświęcanego na analizę własnych zachowań w kategoriach ich przyczyn osobowych (cech) lub nabytych. Tendencja do myślenia o sobie i innych właśnie w terminach cechy–otoczenie jest dobrze udokumentowana w psychologii (Heider, 1958; Weiner, 2012). Ponadto spodziewaliśmy się, że MJ różnicuje spostrzeganie wewnętrznych przyczyn własnej tendencyjności: badani o wysokim MJ przypisują więcej, niż osoby o niskim MJ, niekontrolowalności zarówno stałym, jak i zmiennym przyczynom wewnętrznym (hipoteza 2). Przyjęliśmy również hipotezę, że MJ różnicuje spostrzeganie zewnętrznych przyczyn własnej tendencyjności: badani o wysokim MJ przypisują więcej niekontrolowalności zarówno stałym, jak i zmiennym przyczynom zewnętrznym niż osoby o niskim MJ (hipoteza 3).

METODA

Osoby badane i procedura

W badaniu wzięło udział 245 studentów Uniwersytetu Gdańskiego oraz Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, w wieku od 25 do 45 lat ($SD = 2,5$), w tym 70% kobiet. Studentów zapewniono o anonimowości oraz o wyłącznie naukowym celu prowadzonych badań. Poproszono o wypełnienie pakietu arkuszy. Badanie miało charakter korelacyjny. Do pomiaru zmiennych wykorzystano następujące narzędzia:

Metawiedza Ja. Każdy uczestnik otrzymał skróconą wersję kwestionariusza metawiedzy Ja (Brycz i Karasiewicz, 2011; Konarski, Jurek i Brycz, 2013). Uczestnicy w skróconej wersji kwestionariusza MJ kolejno zaznaczali na skali od 0% (wcale nie dotyczy) do 100% (bardzo mocno dotyczy), w jakim stopniu dana prawidłowość występuje w ich zachowaniach. Każda z prawidłowości (np. funkcjonowanie heurystyk, reguł wpływu społecznego itp.) co prawda jest generalizacją statystyczną, ale też jej występowanie zostało udowodnione i replikowane przez wielu badaczy. Stąd im silniej badani widzieli u siebie prawidłowości, tym większy mieli wgląd w Ja – metawiedzę Ja. W skróconej wersji kwestionariusza badani oceniali kolejno, w jakim stopniu 12 prawidłowości psychologicznych pojawia się w repertuarze ich własnych zachowań (α Cronbacha w tym badaniu dla skróconego kwestionariusza MJ wyniosła 0,71). Wskaźnikiem metawiedzy Ja była średnia z 12 prawidłowości, liczona dla każdego uczestnika.

Autoatrybucje. Następnie oddzielnie dla każdej z 12 prawidłowości badani otrzymywali zestaw pytań o przyczyny przejawiania każdego z zachowań (ankieta przyczyn w kategoriach: stałe–zmiennie, wewnętrzne–zewnętrzne, kontrolowane–niekontrolowane; α Cronbacha = 0,85). Uczestnicy przypominali sobie daną tendencję (prawidłowość już ocenianą w kwestionariuszu MJ)

oraz decydowali na skali: od 1 (*zdecydowanie nie*) do 5 (*zdecydowanie tak*), w jakim stopniu każda z niżej podanych przyczyn miała znaczenie w przejawianiu tendencji. Tabela 1 zawiera zestawienie wewnętrznych i zewnętrznych przyczyn uwzględnionych w badaniu.

Tabela 1.
Kategorie przyczyn prawidłowości psychologicznych i błędów we własnym zachowaniu

Przyczyny wewnętrzne	Przyczyny zewnętrzne
<p>Stale i kontrolowalne: twoje samodzielnie wypracowane cechy, zdolności, poprzez które próbujesz kontrolować otoczenie społeczne</p> <p>Stale i niekontrolowalne: cechy, które ukształtowały się u Ciebie przez wpływ środowiska, rodziny, często w dzieciństwie, lecz teraz te cechy są częścią Ciebie</p> <p>Niestale i kontrolowalne: słabo nasilona potrzeba, np. głodu</p> <p>Niestale i niekontrolowalne: nieuzasadniony bieżący nastrój</p>	<p>Stale i kontrolowalne: stały wpływ społeczny w środowisku pracy – wiesz, że powinneś/powinnaś dostosować się do zachowań innych ludzi</p> <p>Stale i niekontrolowalne: wpływ osób bliskich i przyjaciół na Ciebie</p> <p>Niestale i kontrolowalne: bieżący wpływ nowo poznanych znajomych, wiesz o tym, że jak chcesz, możesz szybko zerwać znajomość</p> <p>Niestale i niekontrolowalne: bieżąca sytuacja</p>

WYNIKI

Tabela 2 zawiera statystyki opisowe oraz współczynniki korelacji (r Pearsona) między badanymi zmiennymi, istotnie korelującymi z Metawiedzą Ja.

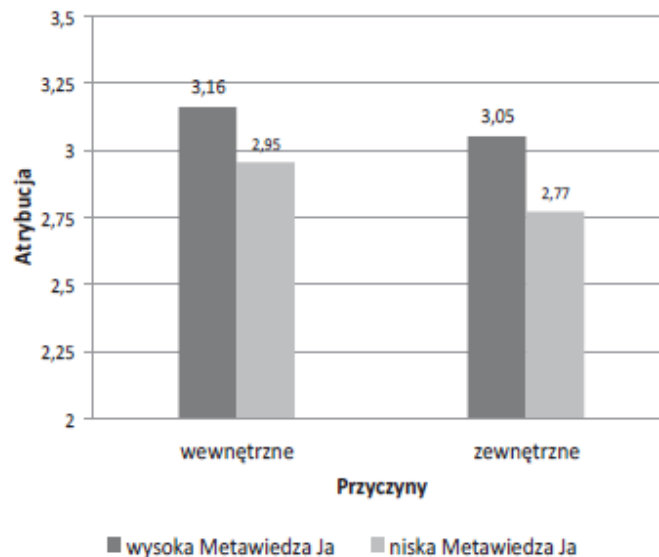
Tabela 2.
Statystyki opisowe oraz korelacje między badanymi zmiennymi

	Zmienna	M	SD	2	3	4	5	6
1	Metawiedza Ja	53,24	13,18	0,296*	0,285*	0,278*	0,260*	0,195*
2	Atrybucje wewnętrzne	3,07	0,36	–	0,567*	0,527*	0,639*	0,544*
3	Atrybucje zewnętrzne	2,92	0,46		–	0,362*	0,449*	0,710*
4	Atrybucje stałe, wewnętrzne, kontrolowalne	2,92	0,59			–	0,218*	0,245*
5	Atrybucje niestale, wewnętrzne, kontrolowalne	3,00	0,56				–	0,539*
6	Atrybucje niestale, zewnętrzne, niekontrolowalne	3,02	0,58					–

Uwaga. $N = 245$, * $p < 0,01$.

W celu weryfikacji postawionych hipotez przeprowadzono analizę regresji linowej z wykorzystaniem pakietu SPSS.21 – ze zmienną objaśniającą: metawiedza Ja oraz zmiennymi objaśnianymi: atrybucje przyczyn w obrębie każdej z wymienionych przez Weinera (2012) grup przyczyn.

Hipoteza 1 o większym natężeniu procesu atrybucji u osób z wysokim MJ w porównaniu z osobami z niskim MJ potwierdziła się zarówno dla przyczyn wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Zgodnie z przewidywaniami, im wyższy poziom metawiedzy, tym silniejsza tendencja do przypisywania zachowaniom przyczyny o charakterze wewnętrznym ($R^2 = 0,09$, $\beta = 0,30$; $p < 0,01$, $t = 4,91$), jak i zewnętrznym ($R^2 = 0,08$, $\beta = 0,29$; $p < 0,01$, $t = 4,41$). Rysunek 1 prezentuje wykres porównania średnich nasilenia atrybucji wewnętrznej i zewnętrznej w dwóch grupach: osoby odznaczające się metawiedzą Ja na poziomie poniżej przeciętnym ($N = 101$) oraz osoby odznaczające się metawiedzą Ja na poziomie powyżej przeciętnym ($N = 98$).

Rysunek 1. Średnie nasilenie wewnętrznej i zewnętrznej atrybucji prawidłowości psychologicznych i błędów we własnym zachowaniu w grupach osób o wysokim i niskim poziomie Metawiedzy Ja.

Wyniki testu porównania średnich: $t = 4,08$, $p < 0,01$ (przyczyny wewnętrzne); $t = 4,39$, $p < 0,01$ (przyczyny zewnętrzne).

Uzyskane wyniki potwierdzają również hipotezy 2 i 3 – o intensywniejszym spostrzeganiu niekontrolowalności jako przyczyny powstawania własnej tendencyjności. Tabela 2 zawiera standaryzowane współczynniki regresji dla każdej z kategorii przyczyn.

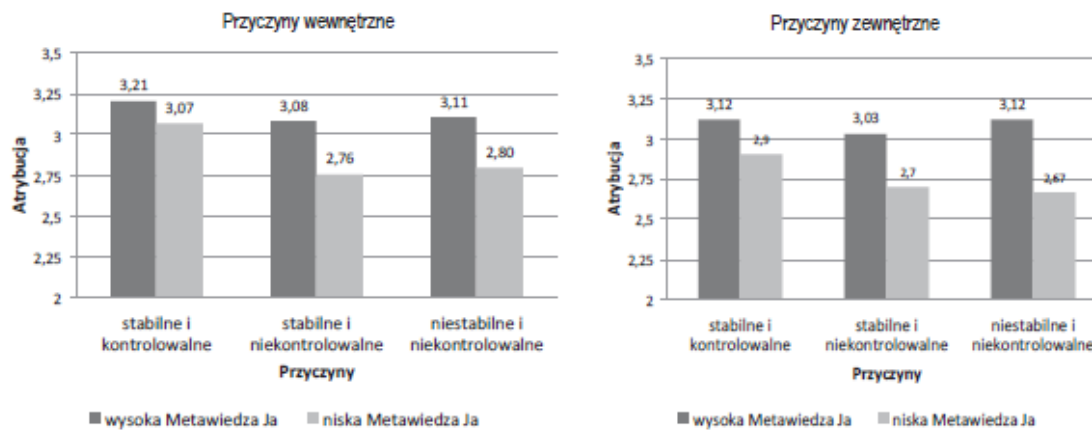
Tabela 3.

Wyniki analizy regresji dla różnych kategorii przyczyn prawidłowości psychologicznych i błędów we własnym zachowaniu, gdzie zmienną objaśniającą jest Metawiedza Ja

Kategoria przyczyn		β	p	t	R^2
Wewnętrzne	stałe i kontrolowalne	0,10	n.i.	1,53	–
	niestałe i kontrolowalne	0,11	n.i.	1,57	–
	stałe i niekontrolowalne	0,28	< 0,01	4,59	0,08
	niestałe i niekontrolowalne	0,26	< 0,01	4,26	0,07
Zewnętrzne	stałe i kontrolowalne	0,09	n.i.	1,00	–
	niestałe i kontrolowalne	0,12	n.i.	1,30	–
	stałe i niekontrolowalne	0,27	< 0,01	4,38	0,07
	niestałe i niekontrolowalne	0,18	< 0,05	2,85	0,03

Uwaga. $N = 245$.

Rysunek 2 prezentuje porównanie nasilenia różnych kategorii atrybucji prawidłowości psychologicznych i błędów spostrzeganych we własnym zachowaniu w dwóch grupach charakteryzujących się różnym poziomem Metawiedzy Ja.

Rysunek 2. Średnie różniczek atrybucji prawidłowości psychologicznych i błędów spostrzeganych we własnym zachowaniu w grupach osób o wysokim i niskim poziomie MJ. Wykres z lewej strony: przyczyny wewnętrzne; wykres z prawej strony: przyczyny zewnętrzne.

Wyniki testu porównania średnich: $t = 2,29$, $p < 0,05$ (wewnętrzne, stabilne i kontrolowalne); $t = 3,72$, $p < 0,01$ (wewnętrzne, stabilne i niekontrolowalne); $t = 3,13$, $p < 0,05$ (wewnętrzne, niestabilne i niekontrolowalne); $t = 2,48$, $p < 0,05$ (zewnątrzne, stabilne i kontrolowalne); $t = 4,40$, $p < 0,01$ (zewnątrzne, stabilne i niekontrolowalne); $t = 3,55$, $p < 0,01$ (zewnątrzne, niestabilne i niekontrolowalne).

DYSKUSJA

Większość ludzi dąży do kontroli otoczenia i ulega iluzji kontroli (Langer, 1975; Lewicka, 1993). Dobry wgląd w przejawianą przez siebie tendencyjność pozwala dostrzec dużą rolę niekontrolowalności wśród przyczyn prawidłowości. Ludzie, którzy wypracowali sobie wysokie MJ, wiedzą, że często przyczyny ich zachowań leżą poza osobistą kontrolą. Dotyczy to zarówno przyczyn środowiskowych, jak i wewnętrznych. Mimo tej różnicy ilościowej i jakościowej, osoby o niskim i wysokim MJ podobnie szacują natężenie czynników stałych i zmiennych, środowiskowych i dyspozycyjnych. Dopiero włączenie czynnika kontrolowalności zmienia cały obraz: badani o wysokim MJ dopuszczają atrybucje przyczyn niekontrolowalnych w znacznie większym stopniu niż uczestnicy o niskim MJ. Znaczący to, że bogata metawiedza o Ja sprzyja tworzeniu marginesu nieoznaczoności, a także rozumieniu nieobliczalnej natury świata, ludzi i samego siebie.

Należy pamiętać, że zaprezentowane badanie ma charakter korelacyjny i wyniki można opisywać w inny sposób. Może być tak, że określony sposób wyjaśniania zjawisk sprzyja pogłębionej refleksji o sobie, bądź inne czynniki, jak poziom otwartości, złożoności poznawczej, potrzeby poznania lub domknięcia poznawczego (Wojciszke, 2011; Lewicka, 1993), mogą leżeć u podstaw tej zależności. Wymaga to dalszych badań.

LITERATURA CYTOWANA

- Achtziger, A., Martiny, S., Oettingen, G. i Gollwitzer, P. (2012). Metacognitive processes in the self-regulation of goal pursuit. W: P. Briñol i P. DeMarree (red.), *Social metacognition* (s. 121-157). New York: Psychology Press.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A., Capara, C., Barbaranelli, C., Pastorelli, C. i Regalia, C. (2001). Sociocognitive self-regulatory mechanisms governing transgressive behaviours. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(1), 125-135.
- Briñol, P. i DeMarree, K. G. (2012). *Social metacognition*. New York: Psychology Press.
- Brycz, H. (2012). *Człowiek – instrukcja obsługi. Przewodnik po zachowaniach społecznych*. Sopot: Smak Słowa.
- Brycz, H. i Karasiewicz, K. (2011). Metacognition and self-regulation: The Metacognitive Self Scale. *Acta Neuropsychologica*, 9(3), 263-498.

- Brycz, H., Wyszomirska-Góra, M., Bar-Tal, Y. i Wiśniewski, P. (2014). The effect of metacognitive self on confirmation bias revealed in relation to community and competence. *Polish Psychological Bulletin*, 45(3), 306-311.
- Chaiken, S., Liberman, A. i Eagly, A. H. (1989). Heuristic and systematic processing within and beyond the persuasion context. W: J. S. Uleman i J. A. Bargh (red.), *Unintended thought* (pp. 212-252). New York: Guilford Press.
- Chen, S., Shechter, D. i Chaiken, S. (1996). Getting at the truth or getting along: Accuracy – versus impression – motivated heuristic and systematic processing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 262-275.
- Doliński, D. (2005). *Techniki wpływu społecznego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relationship*. New York: Wiley.
- Karasiewicz, K. (2009). *Metapoznawcze Ja a samokontrola*. Niepublikowana praca doktorska (pod kierunkiem Hanny Brycz). Uniwersytet Gdański, Gdańsk.
- Konarski, R., Jurek, P. i Brycz, H. (2013). *Psychometric properties of the revised version of the Metacognitive Self Scale*. "Motivation in Social Context", wystąpienie na konferencji, Kraków.
- Langer, E. (1975). The illusion of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 311-329.
- Lewicka, M. (1993). *Aktor czy obserwator. Psychologiczne mechanizmy odchylenia od racjonalności w myśleniu potocznym*. Warszawa: PTP.
- Moskowitz, G. (2009). *Zrozumieć siebie i innych. Psychologia poznania społecznego*. Gdańsk: GWP.
- Neuberg, S. i Newsom, J. (1993). Personal need for structure: Individual differences in the desire for simple structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(1), 113-131.
- Wegner, D. (1994). Ironic process of mental control. *Psychological Review*, 101(1), 34-52.
- Wegner, M., Erber, R. i Zanakos, S. (1993). Ironic process in mental control of mood and mood-related thought. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(6), 1093-1104.
- Weiner, B. (1985). "Spontaneous" causal thinking. *Psychological Bulletin*, 97, 74-84.
- Weiner, B. (2012). *Emocje moralne, sprawiedliwość i motywacje społeczne. Psychologiczna teoria atrybucji*. Sopot: Smak Słowa.
- Weiner, B. i Kukla, A. (1970). An attributional analysis of achievement motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 13, 1-20.
- Wojciszke, B. (2011). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.